

TÜRK BASIN TARİHİNİN
İLK YÜZ SENESİ

1831 - 1931

Yazan: S e r v e r İ s k i t

Türk Basınının yüz senesini tedkik ve tahlil ederken, evvelâ onu, yüzyılına hükmaden siyasî devrelere ayırmak gerekir.

Şöyle ki, onun müstesna edeceğimiz bir asırlık hayatının 44 senesi Tanzimat Öncesiyle Tanzimat devrinde, 33 senesi İkinci Hamidin istibdadında, 15 senesi Mevritiyet ve Mütareke, 8 senesi de Cumhuriyet devrinde geçmiş. Her siyasî devre ona başka rejim tatbik etmiştir. Böylece kendisi de devrelere göre başka karakter ve hususiyetler göstermiştir.

Tanzimat Öncesi ve Tanzimat devri

1831 - 1877

Türkiye'de gazete, Garp'da olduğu gibi ne inkişaf etmiş bir millî iktisad hareketinden, ne de bu hareketin politik ifadesi olan Opinion'dan doğdu.

İlk gazeteimiz "Takvim-i Vekayi" 1831 de padişah İkinci Mahmud'un, icraatını müdafaa düşüncesinden meydana geldi ve fısıltıyı önlemek için çarıldığını açıkça ilan etti. İkinci Mahmud böylece kendi bakımından iyi iş yapıyordu. Çünkü memlekete garpli yenilikler getirmeğe çalışan padişah, icraatını fikirlerde yerleştirecek böyle bir organın önemiyetini anlamıştı.

Osmanlılar garpli metodların önemiyetini deha iki asır evvel anlamışlardı. Batmakta olan İmparatorluğun kurtarmanın çâresini garbi kalkındıra metodlarda görenler onyedinci asır başlarından beri tetikte idiler. Fakat bütün bu görüşlere ve teşebbüslere mâni olan gerici zümre Kara Kuvvet ve onların kıskırttığı hâkim kudret Yeniçeriler bu teşebbüslere engel oluyorlardı. İkinci Mahmud büyük bir enerji ile 1836 da Yeniçerileri ortadan kaldırdı. İdarî, içtimâî, sıhhî ve askerî ıslâhat teşebbüslerine girişti. İşte "Takvim-i Vekayi", bütün bu yapıları anlatmak, geri düşüncelere karşı müdafaa etmesi için kurulmuştu ve padişahın organı idi.

İkinci Mahmud vefat edip oğlu Abdülmeccid tahta çıkınca 1839 da Buhârî Resit Paşa'nın himmetiyle "Tanzimat Fermanı" nı ilan etti. Tanzimat her seba topyekûn Avrupalılaştırma kararı idi.

Demek ki "Takvim-i Vekayi" Tanzimattan da sekiz sene kidedlidir ve İkinci Mahmud'un ıslâhat devirlerine rastlar. Yirmi sene böylece tek başına

devam ederken 1840 da bir ikinci gazete daha çıktı. "Ceride-i Havadis" de Türkçe ve fakat İngilizindi. Devletten para yardımı alırdı ve yarı resmî bir mahiyeti vardı. Her iki gazete de haftalıkı ve devlet organı idi.

Böylece biri otuz, diğeri yirmi sene rakipsiz olarak matbuat sahası ılgal ettikten sonra, Opinion gazeteciliği hâves ve iddiası 1860 da "Tercüman-ı Ahval" gazetesiyle başlıyacaktı. Ağâh Efendi'nin sahip ve muharriri, Şinasi'nin de başmuharriri olduğu gazete ilk nüshasında programını kısaca; "Maddem ki halk kanunla vazifeler yüklenmiştir, buna mukabil memleket menfaatleri hakkında söz ve yazı ile fikrini beyan etmesi de kendisi için bir hakdır" diye açıklıyor ve "Maarif kuvvetiyle zihni açılmış olan medenî milletlerin politika gazetelerini misel olarak gösteriyordu.

İşte böylece, kendisini açık ifade ile tanıtan indépendant karakter opinion gazetesi doğuyordu.

Gazete devam ede dursun altı ay sonra Şinasi ayrılıp "Tasvir-i Efka" ı çıkarmağa başlıyordu. "Tasvir-i Efka" zamanına göre mühim bir opinion gazetesi idi. Şinasi'nin bu mektebi Namık Kemal arkadaşlarını yetiştiriyor ve Şinasi Avrupa'ya gidince gazete, Namık Kemal'e kalıyordu. O da ustası gibi ateşli yazılarıyla devlet icraatını tenkid ediyor, halkı uyandırıyor.

"Tercüman-ı Ahval" çıktığı vakit "Maarif kuvvetiyle zihni açılan milletler" den bahsederken henüz o zaman zihni açılmamış olan Osmanlılardan art zihni açılmış bir zümre meydana geliyordu. Millet uyanıyor ve yeni yeni gazeteler çıkıyordu.

Tanzimat devri basınının karakteri:

Tanzimatta gazetelerimiz yaratıcı olmakta; ziyade garp fikirlerinin ithalâtçısı rolünü oynamışlardı. Bu devrede edebiyat revaçtadır. Edebî ve ilmî mecmualar, mevkuteler arasında daha çabuk yer aldılar. Gazete sütunlarında da edebiyat meseleleri ehemmiyetli yerler ılgal ettiler. Gazetecilerimizi ilk edipler olarak tanıyoruz. Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Ebdüzziya Tevfik gazetecilik tarihi kadar edebiyat tarihimizin de malıdırlar. Siyasî makaleler yazan bu zevat fikirlerinin kudreti kadar edebî üsluplarıyla da göz çarparlar. İsimlerini saydığımız zatların değerlerini ifade etmekle beraber, bu hal bizde gazetenin, daha ziyade edebiyatla elele yürüdüğünü gösterir.

Türkiye'de gazetelerin günümüzdeki hâliyetini almağa başlaması, yine Avrupalılık mukallidliğinden doğmuştur. Nitekim siyasî opinyonculuğun ilk hareketlerine de, Avrupa ile fikren temasda bulunan ediplerimiz tarafından bağlanmış ve bunlar taklid bir özentî ile Avrupa'ya da kaçarak orada Türkiyedeki mâkim kuvvete karşı revolüsyoncu opinyonu tesise gayret etmişlerdir.

Bu devir basınının parolası Kanunî Esasî ve Meşrutiyet isteğidir.

Tanzimat devri basın rejiminin karakteri:

1839 da ilan edilen "Tanzimat Fermanı"nın bariz vasfı güya kanunlaşmak ve keyfî hareketlere son vermektir. İkinci Hamid'in 1877 de Meclis-i Mebusan'ı açmasıyla nihayet bulan "Tanzimat devri" meslesef basın için bekleneni vermedi. 1860 dan itibaren çıkmağa başlayan opinyon gazeteleri hakim kuvveti kuşkulandırdı. "Tercüman-ı Ahval" ha 43 üncü sayısında iken "Ceride-i Havadisle" aralarındaki bir mesarif meselesi münakaşasından dolayı muvakkaten kapatıldı. 1840 da bir Matbuat Nizamnamesi çıktı. Namık Kemal ve arkadaşlarının yazıları hükümeti korkutuyor, 1867 Âli Paşa'nın sadrazam iken çıkardığı bir kararname ile Matbuat Nizamnamesi hükümleri muvakkaten yürürlükten kaldırılarak gazeteler hakkında "Muamele tedbiye"ye girişileceği ilan ediliyordu.

1876 mayısında da Mahmud Nedim Paşa Preventif bir sansür kararı çıkardı ve neşirden evvelden sansür koydu. Hüküm bir gün sürdü, fakat Âli Paşa kararnameyi hüküm devam edip gitti.

Kitap, mecmua ve diğer matbuatların sansürü ise onsekizinci asrın başından beri devam ediyordu. Hülasa, Sultan Abdülaziz devrinde şiddetlenen kayıtlar basını engelliyordu. Şinasi'nin halkın menleket menfaatleri hakkında söz söylemek gayret ve iddiasına mukabil Âli Paşa, devletin saafına millete duyurmanın doğru olmayacağı mütealesinde bulunuyor, O Başından Basın onden şikâyet lip gidiyordu. Restrictionler de bundan doğuyordu.

İşte Tanzimatte Basın rejimi, alışmadığı bu serbest hareketlerle hükümetin bocalamasından dolaya sürgünlere kadar varan tedhişlerle devam etti.

İkinci Hamid İstibdadı Devri

1876-1908

Abdülaziz tahttan indirilince ve yerine geçen Beşinci Murad da hastalığı dolayısıyla ayrılınca 1876 ağustosunda İkinci Abdülhamid tahta çıktı.

Namık Kemal, Ahmed Rıdhat ve Ebüzziya sürgünden döndüler. Matbuat bugünlerin çoğunluğundan istifade ederek büyük gürültüler yapıyorlardı. Hamid Meclisi Mebusanı açınca ilk iş olarak bir Basın Nizamnamesi lâyhası hazırlattı. Bu, Basın için oldukça sıkı bir lâyhaya idi. Bunda çok kızdığı mizah mecmualarının çıkarmaması için de bir kayıt vardı. Meclis, lâyhaya Hamid'in istemediği şekilde ve mizah gazetelerinin çıkışını da müsaadeli bir tésdille kabul edince padişah bunu meriyete koymadı.

Bu devir ileri fikirli Osmanlılar için felâket devri olacaktı. Abdülhamid, kendisini Kanunu Esasî'yi kabule zorlayan Rıdhat Paşa beşte olmak üzere aydınları sürgüne gönderecek ve hatta öldürtecekti.

Padişah, gün geçtikçe şiddetini arttıran idarî tedbirlerle Basını kıs-kıvrak hale getirecek ve bir tek mizah gazetesine de müsaade etmiyerek Basın 1908 e kadar somurtacaktı.

İstibdat devri Basınının karakteri:

İstibdat devrinde siyasî opinyonculuk skim kalmış, enformasyonculuk da sansür zorundan bir u'cube halinde akamete uğremiş ve gazeteler halk için ansiklopedik malûmat veren birer mecmua, ya hut edebî birer dergi haline gelmiştir.

İstibdat devrinin bir hareketi olan "Edebiyatı Cedide,,yi de garp X taklitçiliğine misal olarak gösteren münekkitlerimizi biz haki buluyoruz.

1871 den 1908 senesine kadar geçen ilk elli yıl içinde İstanbul'da pek çok gazete ve mecmua negredildi ve bu tarihten sonra gazetelerin sayısı azaldı. Bunun sebebi Abdülhamid idaresinin sıkı istibdatıdır. Gazete adedinin azalması fakat mevcut gazetelerin biraz daha tekâmül yüzü göstermesi ve halkta kültür seviyesinin de mehmacmken yükselmesi yüzünden bu tarihten 1908 in kilbına kadar olan zamanda okuyucu yekûnunun arttığını da göstermektedir. Bu zaman, az ve fakat devamlı gazeteler kaydeder. İşte yine bu zaman zarfıdır ki gazetenin bir sermaye işi olduğu anlaşılır.

İlk zamanlar satışının azlığı gazete sahiplerini korkutmuş ve bazı çarelere baş vurdurmuştur. Bu çareler arasında gazeteyi daha ucuza satmak fikri başta gelmektedir. Bundan başka, gazetenin her sınıf halka ait olduğu ve herkesin istifade görerek satın alması düşünülüş, gazetecilik dilinin sadeleştirilmesine doğru gidilmiştir.

Bizde İkinci Meşrutiyete kadar olan devirde çıkan gazete ve mecmualara bakılınca, matbustan tekniğinde gerçi mütemadiyen inkişaf ve değişiklikler olduğu görülür. Fakat, bünyesi ve bu bünyenin temayülleri Avrupada olduğu gibi libereldir. Yalnız bu liberalizm, harice doğru iktisadî ve siyasî haklarını elden kaptırılmış, içeri doğru da zalim ve idraksiz bir sarayın istibdatı mevzuu kalmış bir memleketin yapabileceği siyaseten hem içeri hem dışarı doğru son derece tekyit edilmiş liberalizmdir.

Bütün bu matbustan tendansı, bir yandan (Opinyon) gazetelerine, bir yandan da (yağın) gazetelerine doğru inkişaf edebilmek arzusudur.

Nitekim, sarayın baskısı azalınca veya kalkınca, gerek 1876 da ve gerek 1908 de Türk Matbustanında bu istibdat gereği gibi göze çarpmıştır. Bu devir için kaydedilecek diğer bir nokta da, tanzimatçı harekette müdemiç olan silniyetle şenkli olarak gerbe karşı bir teslimiyet halini alan hayranlığın göze çarpmasıdır.

İkinci Abdülhamid İstibdatı Basın rejiminin karakteri:

1876 da İkinci Abdülhamid tahta çıktığı vakit içişleri karışık haldeydi ve Basın, kondisiyle meşgul olunamadığından bir nevi başı boşluk içinde bulunuyordu.

Kidaht Paşa, Namık Kemal ile Ziya Paşa başta olarak Basın ve aydın zümre Kanunu Esasî peşinde idiler. Abdülhamidi bu şartla padişah yaptılar. Vakia Abdülhamid Kanunu Esasîyi ilen etti ve Meclis'i açtı, şu kadar ki

tenkidlerden korktu ve kapadı.

Sıra Basın'a gelmişti. Elde 1864 tarihli matbuat nizamnamesi vardı. Âli Paşa Kararnamesi de ayakta idi. Bir de Ürfî idare ilân edince Basının idaresini keyfince sevke başladı. 1877 de kurduğu Sansür idarelerini 1878, 1881 ve 1895 senelerinde genişleterek başta Basın olmak üzere kitap, tiyatro gibi bütün telkin vasıtalarını neşir ve etmesinden evvel sansüre tâbi tuttu. İdarî tecziyeler, hapisler ve sürgünler birbirini tâkip etti. Bütün matbaalar ve gazete idarehaneleri nezaret altında bulunduruldu ve fikir adamları sıkı tâkiplere tâbi tutuldu. Hattâ bu zulmü yabancı memleketlerden Türkiyeye gelecek gazete ve kitaplara da teşmil etti.

İkinci Abdülhamid'in saltanat müddeti boyunca otuz üç sene fikir âlemimiz tam terör havası yaşadı.

İstanbulda İkinci Meşrutiyet ve Mütareke Devri 1908 - 1923

Bu boğucu ve öldürücü hava böyle devam edemezdi. Nihayet 1908 de İkinci Abdülhamid ordunun zoru karşısında kanunu Esasî'yi tekrar yürürlüğe koydu ve Meclisi Mebusan'ı açtı. Böylece İkinci Meşrutiyet devri başlamış oluyordu. Daha ilk gün gazeteciler toplanarak aldıkları bir kararla provaları sansüre göndermediler ve zaten onlar da birer köşeye kaçtılar.

O günler çıkan gazeteler mahduttu; "İkdam", "Sebag", "Tercümanı Hakikat" dan ibaretti. Bunlara yine gündelik olarak müteakip günlerde "Yeni Gazete", "Gündelik Servet-i Fünun" ve "Tanin" katıldılar.

Artık yeni bir basın anarşisi başlamıştı. Yüzlerce gazete çıkıp batıyordu.

İnkâlâbı yapan "İttihad ve Terakki" fırkasından başkaca; Ahrar ve Demokrat gibi iki yeni parti meydana geldi. Yobazlar, gazeteleri "Volkan" başta olmak üzere harekete geçtiler. Nihayet 31 Mart (12 nisan 1909) isyanı oldu. Hareket Ordusu tarafından isyan bastırıldı ve Ürfî idareler birbirini tâkip edecekti.

İkinci Meşrutiyet ve Mütareke Basınının karakteri:

Meşrutiyet senelerinin müteakik bir kısmı istikrarsızlık, bir o kadar da harp içinde geçti. Basının hürriyeti umumiyet itibariyle nazari sahada kaldı.

Bu müddet içinde çeşitli kanatlar ortaya düküldü. Her siyasî ekide kendine matbuatta bir ekis buldu. Demokratlardan sosyalistlere, Türk ve yabancı Şöven nasyonalistlere kadar bir seri gazete âmme efkârına bir takım içtihadları aşlamaya çalıştılar.

Bu devrenin kısa sürmesine ve Meşrutiyet senelerinin Ürfî idare'nin taz-yiki altında geçmesine rağmen Basın halka doğru inkişaf etmeğe h a l k l a

temas noktası bulmağa imkân elde etmiştir. 1908 demokrasisi matbuatta kendisine has siyasî matbuatı da bu suretle halketti. 1908 Matbuatının beriz karakterini siyasî mücadele, suura çıkmış veya çıkmamış iki kuvvetin faaliyetini tebarüz ettirmek teşkil eylemiştir. Politik sahada bu, İttihat ve Terakki, Hürriyet ve İtilâf ve diğer fırkaların firmaları altında gözükmiştir. Politik sahadaki bu ayrılığa mukabil sosyal sahada Matbuat üç hakikî cepheyi tutmuştur: İslâmîci, Osmanlıcı, Türkçü.

1908 den Umurî Harbe kadar olan bu devir; siyasî opinyonculuk iddialarına rağmen, Gazeteciliğimizin coşkunluklar içinde hatalara düştüğü bir devirdir ki, o, kendini bu zamanda kötü ve acemi düşüncelerden sıyırabilmiş ve ileri hamlenin çok ileri gördüğü bir dirijani olmak yerde, bilâkis kendini bu karakterizasyonlara ve demagojilere kaptırmıştır.

İkinci Mevcutiyet gazeteciliğimizin bünyesi liberaldir. Fakat evvelce de yazdığımız gibi, bu liberalizm kayıtlı bir liberalizmdir. Bir yandan opinyon, bir yandan da yaygın gazeteciliğine doğru akın etmiştir.

Buna harp ve Mütareke devirlerini de birkaç satırda ilâve edelim; Büyük Harpte Türk gazeteleri tiraj itibarıyla yükseldi. Fakat hacim bakımından küçüldü. Gazeteler Seferberliğin ilk gününden itibaren askerî sansüre tâbi tutuldu. Matbusalar Cihan Harbinin maksadına göre propaganda hizmetini kabul etti. Fakat Mütarekede fırkacılık ihtirasları şiddetlendi ve en yüksek haddini buldu. Türk olmayan unsurlar ise İmparatorluğu bir an evvel yere vurup mirasını paylaşmak için çalıştı ve yukarılarda gördüğümüz gibi bu çalışmayı daha ziyade Matbuat vasıtasıyla yaptı.

İkinci Mevcutiyet ve Mütarekede Basın rejimi:

1908 Temmuzunda kanun dahi tanımaya rak bir anarşi halinde bağliyan hududsuz Basın serbestisinin bir şekillameli olacağı. Otuz bir Mart irtilesini temizliyen 1909 Nisan askerî hareketi, matbuata Askerî sansür koydu. Bu sansür 1912 Mayıs sonunda Gezi Muhtar Paşa kabinesi tarafından kaldırıldı ve fakat 1913 Kânuunusıniindeki Babiâli baskını ile tekrar kondu. Bu biraz hafiflemişken Umurî Harp çıktı ve tekrar sansür konsarak 1918 Ekiminde kaldırıldı ve fakat aynı otuzunda Mütarekenin akdini müteakip iggal kuvvetleri tarafından kondu. Bu düşman sansürü İstanbulun Millî Kuvvetlerimiz tarafından iggaline kadar devam etti. Hattâ, diğer taraftan Padişah Vahidettin de 1919 Şubatında Matbuata sansür koydu ve pek sıkı ihtiyatî tedbirler aldı.

Bu düşman ve padişah sansürlerini, Millî Ordu İstanbul'a 2 Ekim 1923 de girince, Millî Hükümet 7 Ekimde kaldırdı.

Demek ki 1908 Temmuzundan 1923 Ekimi başına kadar geçen onbeş seneyi mütejaviz devrede Matbuat İstanbul'da topyekûn ancak birbuçuk iki sene kadar serbest kalabilmiş ve mütebaki zamanı sansür ve şiddet altında geçmiştir.

T . B . M . M Ve Cumhuriyet devrinde
1919 - 1931

Bu devri anlatabilmek için gerilere gitmek lâzımdır. Çünkü İstanbul'da Mütareke devri devam ederken 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa Samsun'dan Anadolu'ya geçmiş ve burada fevkalâde hâdiseler cereyan etmiştir. Bu sıralarda vatan, her tarafta düşman tarafından istilâya uğramıştır. Ve Türk olmayan unsurlar kendi menfaatleri kaygusuna düşmüşlerdir. Mustafa Kemal vatan da birlik kurmak ve düşmana karşı koymak azmiyle 1919 temmuzunda Erzurum, aynı senenin eylülünde de Sivas Kongrelerini toplamış, İstanbul hükûmetiyle ilgiyi keserek Millî bir hükûmet kurmak teğebbüslerine girişmiştir. Bu gaye ile 4 Eylül 1919'da Sivas'da "İrade-i Millîye" adıyla bir gazete neşrettirmiştir. Millî Hâkimiyeti tesis eden Mustafa Kemal "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"ni tesis ile azimkâr faaliyetine devamla 23 Nisan 1920'de Ankara'da "Büyük Millet Meclisi"ni toplamıştır. Bu suretle bir İcra Vekilleri Heyeti teşkil eden meclis, her türlü selâhiyeti nefsinde toplıyarak "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti"ni kurmuştur.

Ali Kemal ve benzerlerinin çıkardığı gazetelerin Ankara Hükûmetine dolu dizgin hücumlarına ve İstanbul Hükûmetinin idam fetvalarına aldırmadan çalışan Mustafa Kemal Ankara'da mukabil propaganda için "Hâkimiyeti Millîye" adlı bir gazete ile "Anadolu Ajansı"ni kurmuştur. Hâdiseler gelişmiş, kuvvetlenen Anadolu Hükûmeti İnönü, Sakarya'da ve nihayet Afyon ve İzmir'de düşmana galip gelerek konferans masasına oturmuş, Lozan muahedesiyle iç ve dış haklarına sahip bir devlet olmuştur.

Neticede gafil ve âciz padişahlık müessesesi çökmüş, 29 Ekim 1923'de "Büyük Millet Meclisi Hükûmeti"de yerini "Türkiye Cumhuriyeti"ne bırakmıştır.

Anadolu ne kısmen istemlidir

Bu devrede Basın, tamamen Millî Mücadele'ye ve Atatürk'ün çeşitli inkılâplarına gönül vermiş olarak çalışmış ve bu birlik devam etmiştir.

Cumhuriyetin Basınının karakteri:

Atatürk; "Muhakkak ki, Cumhuriyet devrinin kendi zihniyet ve ehlâkiyeti ile mitehalli matbuatınınıncine ancak Cumhuriyetin kendisi yetiştirir,, demişti. Bu matbuatın artık yetişip geliştiğini gördük.

Basın Birliği Kanununun müzakeresi esnasında o zamanki Dahiliye Vekilimiz de, Türk Gazeteleri hakkında şu sözleri söylemişti: "Gazetelerimiz millî gayeye hizmet etmektedirler ve kendi sermayeleriyle memleketin nefine çalışmaktadırlar. Gazetelerimiz büyük millî devâlerimizin daima ön safta gelen müdafileri ve muhafızları olmuşlardır.,,

Bu sözler yetißen Cumhuriyet ^{Basını} Matbuatının karakterini açıkça ve doğru olarak anlatır. Bu devre aid ^{Basını} Matbuatın pek kısa olarak tarihçesini birkaç satırla çizerek deriz ki, Cumhuriyet devrinde "Gazete" nin teknik inkişafı bilhassa yeni Türk Harflerinin kabulünden sonra harikulâde bir sürat göstermiştir.

Cumhuriyet devrinde Basınıımızın inkişafı, gazete sekreterliğini çok ehemmiyetli ve estetik bir ihtisas işi haline koymuştur. Ayrıca, opinion bakımından çok ehemmiyetli elemanlar yetişmiş ve bilhassa siyasî opinion kısmında yetißen başyazarlar, bu devirde geçen mühim siyasî ve dış vak'alar üzerinde halkı doyurucu şekilde aydınlatmıştır.

Her çeşitten kıymetli fıkralar ve meselâ, dil, tarih, edebiyat, fen ve her nevi bilgi bölümüne aid yazılar da kendi nevilerinde kıymetli yazarlar yetiştirmiştir.

Kalitesi mündercât bakımından yükselen Cumhuriyet Basını, kılık bakımından da yüksek bir teknik varlığı arz etmiştir. Bütün bu haller Basınıımızın medenî dünyadakiler içinde bir varlık halinde koymuş ve tirajlarını da yükseltmiştir.

Basın Kanunu ile çerçeveselenen Türk Basınıhürriyeti oldukça geniştir. Onlar millî inkilâp gayelerine ve devletin güttüğü siyasete her zaman müzahir olmuşlar ve halkı tenzir etmişlerdir.

1918 den sonra, Mütareke devrinde, İmparatorluğun dağılıp göçmesi hareketi vardır.

Bir yandan galip devletlerin kendi maksatları için yaptıkları telkinlere, İstanbul Basınıının bazıları açıktır. Gerek padişahın ve gerek işgal ordularının sansürile Matbuat bir tedhiş siyaseti içindedir. *id.*

Fakat, bir yandan da Büyük Önderin Anadolu'ya geçmesi ve millî kurtuluş hareketi ile milletin ayaklanması hazırlaması üzerine gözü pek, fedakâr ve sultan sansürünün zulmüne çarpışan millî ve şuurlu bir Türk Basınına şahit olunmaktadır.

Sivas Kongresiyle beraber başlıyan (İrade-i Millîye), sonra Ankara'da (Hâkimiyeti Milliye), Konya'da (Babalık), (Öğüt), Ankarada (Yeni Gün), Balıkesir'de (Doğru Yol) ve Anadolunun diğer kahraman Basını ile İstanbulda (Vakit), (Akşam), (İleri) (Tevhid-i Efkâr) ve diğer gazeteleri bunlar arasında sayabiliriz.

Hakikî Türk Basınıının kurulması, en ileri teknik vasıtalarından istifade etmesi ve olgun bir millî zihniyet göstermesi Lozandan sonra ve Cumhuriyetle başlar. Bunun böyle olması tabiidir. Memleket ilk defa olarak hem dışarı, hem içeri doğru bütün haklarına sahip olmuştur.

Kemalizmin her sehasında olduğu gibi, Basında da en büyük prensip devletle millet arasında işbirliğini kabul etmektir. Ve yıkıcı tenkidin yerini, bütün ulusal amaçları idrak etmiş ve mes'uliyet duygusunun eksikliği gibi sebeblere dayanan menfi ve yıkıcı tenkidin yerini bütün ulusal amaçları idrak etmiş ve bunların elde edilmesi için mücadele cephesinde yer

tutmuş olan "Türk Gazetesi"nin kurucu, müsbet ve yapıcı tenkidi almıştır.

Türk Basınının ekseriyeti Cumhuriyet Halk Partisi prensiplerine uygun ve müsbet tenkid yapar ve parti disiplini prensiplerine sâdiktir. me Kemalizin telkin ve propaganda vasıtası idi.

Bâzı müstakil gazetelerimizse, İnkılâbımızın umumî cephesinden ayrılmamak ve menfî tenkid hastalığına düşmemek şartıyla Türk âme efkârının bir parçasını teşkil etmiştir.

Cumhuriyet Basını Rejiminin Karakteri:

İsmet Paşa, "İkdam" gazetesine verdiği bir notta şöyle yazmışlardı: "Bence bir gazetenin hasletleri şunlardır: İyi ve açık söylemek, bir hâkim gibi hükümlerinde âdil olmağa çalışmak, memleketi kendi idare ediyormuş gibi mes'uliyet hissi taşımak.,,

Buraya Cumhuriyet idaresinin Basın Rejimini en iyi şekilde ifade eden bu sözleri aldıktan sonra peşin olarak derim ki, tatbikat icab ettirdiği vakit kanunî murakabeye en son çâre olarak başvurulmuştur.

Cumhuriyet Hükûmetinin Basınla münasebatını tâyin eden kanun vardır.

İstanbul'un Basın hürriyetine kavuşması 2 Ekim 1923 de düşman işgalinin nihayet bulduğu gün millî hükûmetçe çıkarılan bir kararname ile mümkün olabilmisti.

Görülüyor ki Wehrutiyetee on beş sene zarfında ancak iki sene sansürsüz bir hürriyet havası teneffüs eden Basın, millî hükûmet idaresiyle hürriyete kavuşmuş ve millî hükûmetle Cumhuriyet idaresinin bu husustaki siyaseti ise sansür denilen bu belâyı en mühim siyasi vak'alarda bile akla getirmemek olmuştur.

X

İşte, Türk Basın Tarihi'nin yüz senelik (1831-1931) devresinin pek kısaca mâcerası budur.